

La inspiració ve de la catedral: mossèn Cinto, Gaudí i Bassegoda

Josep M. Martí i Bonet

Acadèmic d'honor

Avui, fa poc, abans de començar la solemne sessió pública de record i homenatge a l'Excm. Sr. Dr. Joan Bassegoda i Nonell, he volgut donar un tomb per l'exterior de la catedral de Barcelona. He penetrat en el seu interior i molt a prop del cor, sota la trona, m'he agenollat i he pregat. He admirat un cop més l'exuberància del gòtic com ho feien el nostre Gaudí i el mateix Sr. Bassegoda. Què bonica és la nostra catedral de la Santa Creu i de Santa Eulàlia un cop restaurada! Per fora i per dins! Des de sempre aquest monument ha fet brollar dolls immensos d'inspiració i admiració, tant sobre els nostres poetes, per exemple mossèn Cinto, com en els artistes: l'arquitecte Gaudí i el mateix senyor Bassegoda.

Els dos grans genis catalans Verdaguer i Gaudí la cantaren i l'estimaren com a casa pròpia i a l'ensens com a seu episcopal i divinal. En l'oda dedicada a la catedral de Barcelona de mossèn Cinto Verdaguer, diu el gran poeta català:

*«Quan de sa immensa glòria
Catalunya es vegé en la cimera
Après d'haver collit en pau i en guerra,
en tots els lloredars de l'àmplia terra,
llores de la victòria,
aixecar volguer una catedral.»*

La nostra catedral, aixecada al segle XIV, és l'ofrena –segons Mn. Cinto– que tot el poble català fa al bon Déu, reconeixent que gràcies a Ell Catalunya assolí victòries en els regnats que van des de Jaume I fins a Jaume II en les terres de la península i en les costes de la mediterrània.

Els mateixos poetes romàntics, seguint les cròniques de Muntaner i de Desclot, afirmaven que tot vaixell podia navegar pel *Mare Nostrum* sempre que portés les quatre barres de Catalunya, i el mateix succeïa amb tots els peixos, que diuen que no podien transitar “si no porten en llur dors les quatre barres”. Són expressions exagerades, però molt boniques. La llegenda és la poesia de la història; aquesta quedaria malmesa si no es posés el vestit de la tradició o llegenda. Precisament el meu mentor, el cardenal Narcís Jubany –que es troba enterrat a la capella de la Mare de Déu de l'Alegria de la catedral– m'obligava, en els escrits que jo feia per a ell, a posar-hi sempre el que ell en deia “el romesco”, una anècdota o una mica de poesia, sense falsificar mai la veritat. “Romesco”, doncs, són aquests vaixells i aquests peixos que indiquen el gran poder que Catalunya tenia en aquells regnats dels dos Jaumes. Catalunya volia estendre's des de Barcelona i des de la Catalunya Vella a la Catalunya Nova, Aragó, València, Mallorca (Balears), Còrsega, Sicília, sud d'Itàlia, Albània, Grècia i

Neopàtria fins a Palestina. Òbviament que en ser la nostra catedral l'ofrena que els pobles catalans fan al bon Déu per les victòries o "llorers de victòria", aquesta esdevé font d'inspiració dels nostres grans genis Gaudí i Verdaguer. El poble català ho sabia, i per això tant en l'un com en l'altre, en llurs últims itineraris funeraris, la ciutat de Barcelona volgué que els seus fèretres passessin per dins de la catedral, com a acomiadament d'agraïment a tan alta inspiració.

Precisament Gaudí, en les misses conventuals o molts matins després d'anar a Sant Felip Neri, pregava agenollat a la catedral i després seia al costat de la reixa, sota la trona, i aquí restava molts minuts admirant les claus de volta, els vitralls, els arcs, les arquivoltes, els contraforts de l'interior de les capelles... I es preguntava com podria treure tots aquells elements (contraforts, claus de volta...) tan necessaris en el gòtic per assegurar l'estabilitat de la catedral. Es preguntava com podria fer un temple que s'aguantés des del cel per la mateixa llum i que les columnes esdevinguessin

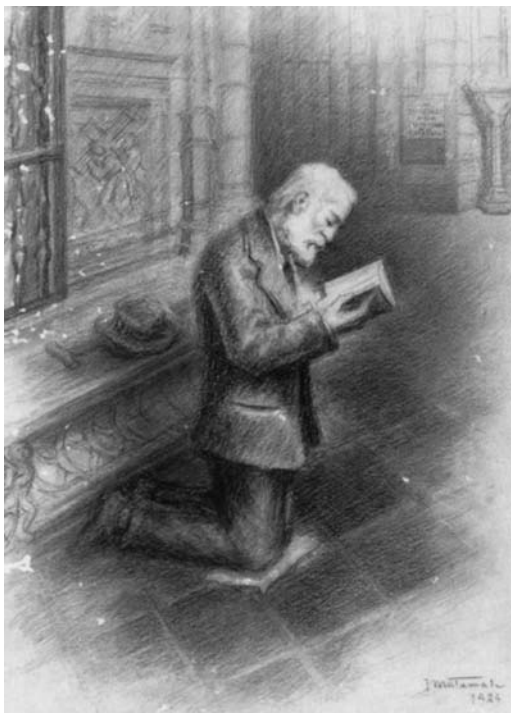

Fig. 1. Antoni Gaudí a la catedral de Barcelona vers el 1924, de Joan Matamala.

arbres fruiters que no necessiten els contraforts, sinó simplement hiperboloides, que són les columnes en moviment. Ell es deia: ni contraforts ni claus de volta, tot havia de ser natura i llum, molta llum i molta natura... Aquestes havien de ser les grans protagonistes del temple inspirades des de la catedral: el temple basílica de la Sagrada Família. Una catedral sense crosses i ben plena de llum, arbres fruiters, símbols de la gràcia divina i de les bones obres.

És ben cert que Gaudí aplica a l'arquitectura una nova matemàtica que permet desenvolupar un mostrari de noves formes constructives i de solucions innovadores: superfícies reglades, columnes arbòries, inclinades i de doble gir, edificis de planta lliure, sense murs de descàrrega... I també el simpàtic trencadís ceràmic (cubisme) i la llibertat expressiva escultòrica de la forja.

Hem dit que molts dies Gaudí, abans o després d'anar a l'església dels Filipons (on el trobem representat celebrant missa en una pintura de Joan Llimona)¹ de Sant Felip Neri, passava per la catedral i es col·locava precisament sota la trona, com ens diu el

testimoni que dibuixà J. Matamala (fig. 1), quadre que aquest 2012 el Museu Diocesà de Barcelona presenta a Saragossa a les sales d'exposicions d'Ibercaja (ja que és la gran mecenes de moltes exposicions de la Pia Almoïna de Barcelona).² També Ricard Opisso ens dibuixa Gaudí sortint de la catedral i anant cap a la Sagrada Família acompanyat per un sacerdot. El mateix Sr. Joan Bassegoda en un article amb el títol "Els amics impossibles" ens explica la gran connexió que tenia Gaudí amb el pintor i dibuixant Ricard Opisso Sala,³ així com també amb en J. Matamala.

Aquest és, doncs, l'axioma que intuïm que es pot provar en Mn. Cinto, Gaudí i Bassegoda. La inspiració arriba de la catedral de Barcelona, la seguretat que tot anés bé, es portà a terme a la capella

de la Colònia Güell i la realitat es plasmà el dia en què fou consagrada pel papa Benet XVI, ara fa tres anys, quan tot el món comprovà “que la Sagrada Família era una meravella” que s’aguantava sòlidament sense contraforts, ni crosses, ni sense claus de volta i que era esplèndida tota ella i plena de fruits: gràcia, llum i litúrgia que és l’art sacre en acció, com ho volia Gaudí.

Naixé, així, un nou estil en arquitectura, el de Gaudí, geni amarat pels tres grans amors: els tres llibres que foren els seus mestres: la Bíblia, la natura i la sagrada litúrgia. Tanmateix, la nostra catedral

Fig. 2. Cimbori i torres de la catedral. Durant el mes de juliol de 1878 Gaudí va treballar en la base del cimbori com a ajudant del prestigiós arquitecte goticista Joan Martorell.

va facilitar l’exuberància al geni Gaudí que sempre confessarà que segueix fonamentalment l’estil gòtic (fig. 2).

La catedral de Barcelona, mare de totes les esglésies de la diòcesi, veu en la basílica de la Sagrada Família la seva filla predilecta, juntament amb les basíliques de Santa Maria del Mar, del Pi i dels Sants Just i Pastor. Les cinc esglésies formen un admirable conjunt que defineix la bellesa, la importància eclesial i el nostre emblema. Ja en l’inici del segle XIV les quatre esmentades esglésies excel·lien: ¿què passava a Barcelona durant el segle XIV, en el que es construïen quatre grans basíliques en un radi de menys d’un quilòmetre? Quan els obrers de Santa Maria del Mar treballaven a les teulades i els campanars es veïen entre si, i fins i tot podien fer-se senyals amb els obrers del Pi, amb els de la catedral, i àdhuc amb els de Sants Just i Pastor. No hi ha cap ciutat europea que visqués aquesta explosió d’art i treball tan intens. Què passava a Barcelona? Doncs que hi havia molta fe i molts diners. Creïen el que feien i, com hem explicat, Barcelona era el gran motor de tota la Mediterrània.

I què passa avui? Doncs que hi ha poca fe i

menys diners, però hi ha molt d’interès per aquests monuments, tant per part dels ciutadans com per part dels turistes. Vénen a la Sagrada Família tres milions i mig de visitants cada any, i aquests i molts més passen per la catedral, ja que aquí s’hi pot entrar gratuïtament durant moltes hores. També passen per Santa Maria del Mar.

Els turistes ens són molt beneficiosos, ens atrevim a dir. Certament que és una raça nova: gent simpàtica, però sempre cansada. Pateixen molt visitant els monuments, se’ls veu cansats; busquen sempre un banc o un esglaó per seure; els més joves porten botelles d’aigua per no deshidratar-se. Però si se’ls pregunta si estan contents, diuen sempre que molt! Són una raça molt agraïda, però una mica badoca en el bon sentit de la paraula. Què contents que estem de poder-los rebre! Són moltíssims!

No sabem per què hi ha sacerdots que afirmen que les nostres esglésies cada vegada estan més buides, i no es fixen en aquests milions de persones que pertanyen a aquesta venturosa nova raça. Són, òbviament, per sobre de tot, persones. Nosaltres, els gestors d'aquests monuments, els hem d'acollir, no els podem "despatxar" simplement cobrant-los una petita "entrada" que alhora en diem "donatiu"; els hem d'acollir amb respecte i sense cap altra pretensió que visitin els nostres tresors culturals i espirituals, i així assoleixin el gaudi de contemplar aquestes obres d'art. Per entendre-les cal exposar els seus continguts amb molta senzillesa, però no amb menys competència i convenciment. Som conscients que en elles, en aquestes obres d'art, es guarden també els continguts de la nostra esplèndida fe. La nostra actitud –sempre dins el gran respecte– cal que serveixi la veritat, la bellesa i la pedagogia de la fe. Tots aquests són elements indissolubles i indissociables.

Crec que ens trobem en el primer pas del que diuen "nova evangelització". Però per fer això caldrà primer tenir els nostres monuments i altres béns culturals de l'Església en bon estat de conservació i sinó almenys iniciar la seva restauració. Precisament en la nostra catedral els que van iniciar aquesta restauració foren els Drs. Joan Bassegoda i Àngel Fàbrega Grau.⁴ Ambdós, com a excel·lents acadèmics de Belles Arts de Sant Jordi, encertaren en dos àmbits: netejar l'interior de la catedral –que estava negríssima com a conseqüència del fum de les espelmes (mil diàries) durant sis-cents anys– i en l'àmbit de l'arranjament del presbiteri fent-ho segons les normes que el concili Vaticà II dictava.

La meva vinculació amb el Sr. Bassegoda s'inicià quan l'any 1972 el cardenal Jubany m'encarregà l'Arxiu Diocesà. Aquest arxiu estava molt malmès i jo –ho haig de confessar– tenia enveja (sana) de l'Arxiu de la catedral, que havia estat remodelat pels Drs. Fàbrega i Bassegoda. Tot seguit em vaig posar en contacte amb ell.

Precisament durant un viatge que ell va fer amb la seva senyora a Roma. Durant el Ferragosto (15 d'agost de 1975), mentre estàvem sopant en el restaurant del Trastevere "*Da meo pataca*", li vaig demanar que em restaurés –gratuïtament– el meu arxiu. I així ho va fer. I ara ja fa 40 anys, i l'Arxiu Diocesà de Barcelona al Palau Episcopal encara fa molt goig. I que duri!

A Roma visitàrem els fòrums i el Campidolio; i recordo que ens passejàvem per la "via sacra" sota els arcs de triomf, i comentàvem que, com volia Gaudí, l'interior del temple de la Sagrada Família destacaria la "via sacra" que conduiria a l'altar passant pels arcs de triomf en forma d'arbres amb molta fruita. A l'altar se celebraria el triomf de la vida o resurrecció de Crist sobre la mort. Aquesta era la idea fonamental tant de Gaudí, com ho era del Dr. Bassegoda en restaurar la nostra catedral amb els somnis –fets ara realitat– de l'interior acabat de la Sagrada Família. Una basílica consagrada pel mateix papa.

El Sr. Bassegoda, citant al professor George R. Collins (1917-1993), catedràtic d'Història de l'Art de la Universitat de Columbia de Nova York i acadèmic de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, deia: «*Gaudí era un catòlic devot, gairebé obsessiu, però la seva influència arribà també a persones d'altres religions, no amb una intenció de proselitisme, sinó per enfortir les pròpies creences. És, potser, aquesta la raó per la qual l'estudi de la influència de Gaudí és una tasca que correspon més a un teòleg o historiadors eclesiàstic que a un arquitecte*».⁵

Gaudí rebé aquesta formació de Sant Felip Neri, de l'anhel litúrgic de Dom Pròsper Guéranger i de la catedral de Barcelona. Per això estimava tant aquestes esglésies,⁶ com també es pot dir que el

Fig. 3. Nau central de la catedral. De les catedrals gòtiques, Gaudí destacava que “l’arc del cercle de les voltes és gairebé parabòlic”. Les columnes esdevenen arbres fruiters que seran plasmats en visibles cistells en l’exterior de la basílica de la Sagrada Família.

nostre Dr. Bassegoda estimava la seva catedral, i en els estudis sobre la Sagrada Família la seu li aportà moltes idees (figs. 3 i 4). Sense ell, difícilment podríem gaudir d’ella en la seva bellesa actual, i gràcies a ell s’han iniciat moltíssims estudis en el camp científic i en el de la divulgació de la premsa. Succeeix el mateix pel que fa a la Sagrada Família, ja que el Dr. Bassegoda fou el gran divulgador arreu del món de l’excepcional Gaudí.

L’inici de la gran restauració de la catedral de Barcelona es deu especialment al Dr. Àngel Fàbrega i al Dr. Joan Bassegoda. Aquest últim, ultra l’arranjament de l’altar major i la neteja de l’interior de la mateixa, restaurà el campanar de les hores i inicià una intervenció en els pinacles de la façana. Tanmateix, l’impuls decisiu fou donat pels canonges Dr. Joan Guiteras, degà, i pel Dr. Josep M. Martí i Bonet, conservador, que buscaren el seu finançament i encomanaren el pla director de la catedral i la seva execució als arquitectes Sr. Fuses i Sra. Zazurca.

Irònicament diem que les actuals obres de restauració de la catedral han esdevingut titàniques, no sols perquè han estat molt costoses (quasi 20 milions d’euros –recordem també que la façana li

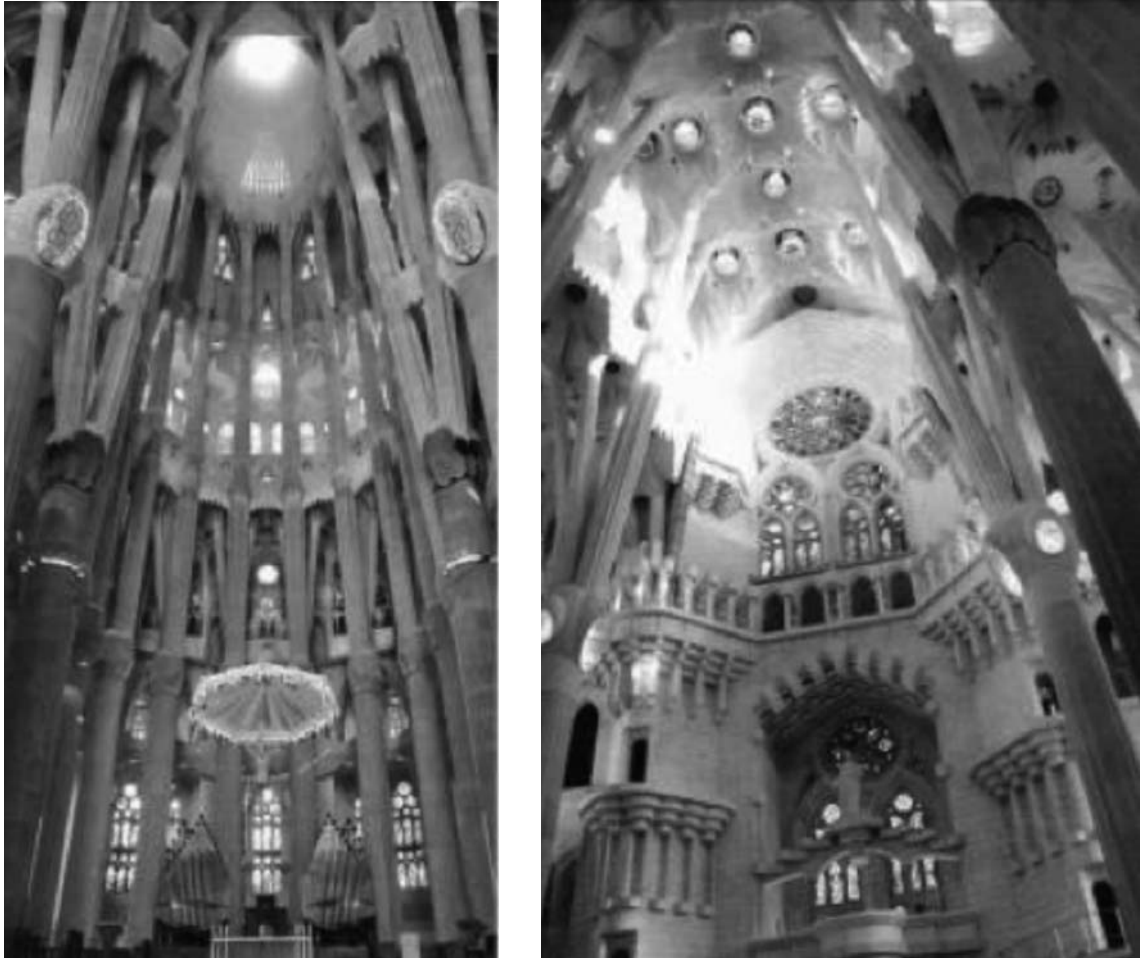

Fig. 4. Interior d'arbres amb fruits i dolls de llum que baixen del cel.

costà a Manuel Girona un milió i mig de pessetes—), sinó perquè el ferro que unia els carreus ha estat substituït per titani pedra a pedra; tot i que al voltant de les obres s'ha fet una gran campanya d'estudi i de divulgació de la història de la mateixa catedral. En aquestes tasques fou essencial el Dr. Bassegoda. En són bona mostra el conjunt d'articles i d'estudis publicats, com també ho han estat els estudis d'altres professors universitaris i el suport de més d'un centenar de monitors i voluntaris que acullen tantíssima gent interessada per la mateixa seu, que considerem com a casa pròpia.

És certament un gran moviment cultural i religiós iniciat pels Drs. Àngel Fàbrega i Bassegoda, i pels canonges, que caldrà tenir molt present quan s'escrigui la història dels segles XX i XXI. Esperem que l'acte d'avui, celebrat en aquesta Reial Acadèmia, perpetuarà la memòria i agraïment immens a l'arquitecte de la catedral Dr. Joan Bassegoda. D'altra banda cal dir que els tres personatges recordats avui (Gaudí, Verdaguer i Bassegoda) en trobar en la catedral de Barcelona el doll de la seva respectiva inspiració, seran perpètuament estimats pels canonges que els recordaran i pregaran per ells en el mateix cor de la catedral en el diví ofici, complint-se així el que mossèn Cinto cantava:

«Lo chor és lo Cor (de Jesús)
que d'amor bat amb ritme harmoniós
i compassat, extàtic prega i ora
canta amb David i amb Jeremies plora.»

I prega per tots els seus benefactors. Aquest és l'ofici principal dels que sant Oleguer anomenava “servidors de la catedral” o canonges: pregar per tots els que ens ho demanen i àdhuc pels que no volen que demanem per ells, que òbviament no és el cas de Mn. Cinto, ni de Gaudí ni del nostre Sr. Bassegoda. La catedral els estarà eternament agraïda.

28 de novembre de 2012

NOTES

1. FONTBONA, “La missa de Sant Felip Neri”, catàleg *Millenium. Història i art de l'Església catalana*, Barcelona, 1989, p. 592. És un oli sobre tela, 442 x 347 cm., pintat a Barcelona per Joan Llimona, gran amic de mossèn Cinto i d'Antoni Gaudí “que era feligrès assidu de l'oratori”.
2. El senyor Bassegoda, en un article de desembre de 1977, ens explica quina relació tenia Gaudí amb el seu gran col·laborador Matamala Flotats: «Fue el colaborador de Antonio Gaudí en el templo de la Sagrada Familia. A los 84 años de edad ha fallecido en Barcelona el escultor Juan Matamala Flotats, artista distinguido y colaborador que fue de Antonio Gaudí en la Sagrada Familia. Era hijo de Lorenzo Matamala, «el senyor Llorenç» amigo de Gaudí e igualmente escultor que fue jefe de la sección de escultores en la Sagrada Familia y hombre de confianza del arquitecto, cuya relación con Lorenzo Matamala inició en la época, hacia 1875, en que ambos trabajaban como estudiantes en casa del artesano Eudaldo Puntí. Juan Matamala aprendió el oficio en el taller de su padre y luego en los de la Sagrada Familia, donde además fue monaguillo, delineante y ayudante administrativo. Luego, como escultor, logró para la fachada del Nacimiento las colosales estatuas de San Simón, San Bernabé, San Judas Tadeo y San Matías, además de otras que figuran en aquel portal. Entre 1910 y 1916 cursó estudios en la Escuela de Bellas Artes de Lonja alternando sus estudios con los trabajos particulares y su aportación a la obra del Templo. También intervino en la casa Milá, como ayudante de Carlos Mani en el grupo de la Virgen del Rosario, que no se llegó a colocar, y en la maqueta de la fachada, realizada en yeso. También ayudó a preparar la maqueta de yeso de la fachada del Nacimiento que figuró en la Exposición Gaudí, en París en el año 1910, y que ahora se guarda en el Museo de la Sagrada Familia. Hizo un excelente busto retrato de Gaudí y, al fallecer éste, confeccionó la mascarilla mortuoria que más tarde fundió en bronce. Se dedicó luego a escribir una extensa y documentada biografía de Gaudí titulada «Mi itinerario con el arquitecto», que terminó en 1960. En 1972 cedió todos los documentos que poseía sobre Gaudí, incluidas las esculturas y los derechos del libro, a la Cátedra Gaudí de la Universidad Politécnica y, en mayo de aquel año, se celebró una magna exposición del Legado Matamala en la capilla del antiguo Hospital de la Santa Cruz donde, cuarenta y seis años antes, había fallecido Gaudí.» Vegeu J. BASSEGODA, *L'estudi de Gaudí*, Barcelona, 1992, p. 277.
3. J. BASSEGODA I NONELL, *L'estudi de Gaudí*, Barcelona, 1996, p. 331. «Ricard Opisso Sala (1880-1966) fou un dibuixant amb una vocació irrefrenable. Malgrat no haver cursat estudis de Belles Arts va dedicar-se tota la seva vida al dibuix de manera entusiasta, produint un vertader allau d'obres que sempre es varen considerar com un gènere menor i a les que no se li va donar la importància que mereixien. La seva fama, més o menys efímera, li va arribar més com a caricaturista que cap altra cosa, ja que els seus trets satírics es varen publicar en nombroses revistes tant d'ací com de París. Fou un costumista i un fidel testimoni de la seva època. Amb els seus dibuixos intentava solament accentuar les característiques, tendres o jolives, d'una circumstància qualsevulla de la vida urbana. Dibueixava nerviosa i ràpidament, i el resultat era una suma d'espontaneïtat i expressivitat que eren copsades immediatament pels seus nombrosos lectors. Ell gaudia representant les multituds camí del futbol o passejant per la Rambla, i els dibuixos d'aquests temes semblaven tenir moviment i fins i tot sonoritat. Una col·laboració important. Durant uns anys va treballar com delineant en l'estudi de Gaudí a la Sagrada Família i, en ocasions, va ser emprat el seu cos com a model pels motllos d'escultures per a la façana del Naixement, cosa que no li feia cap gràcia, i per

això quan sentia a sobre seu la mirada escultòrica de Gaudí, procurava escapar dissimuladament. Una especialitat d'Opisso: Una de les especialitats d'aquest artista va ser el dibuix d'animals, cavalls i gossos sobretot. En el dibuix dels gossos va assolir una perfecció que palesava el seu talent fermament arrelat en un agut sentit de l'observació. El seduïen els gossos del carrer i d'indefnida raça, els mestissos vagabunds o anònims animals de companyia que acostumen a compensar la seva falta de puresa de sang amb una gran vitalitat i simpatia. Dels gossos es diu que és l'únic amor que no és pot comprar.»

4. L'ingrés a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi del Dr. Fàbrega tingué lloc l'11 de juny al Saló Daurat de la Llotja de Mar l'any 1978. El Dr. Bassegoda ens ho explica en el llibre *L'estudi de Gaudí*, p. 237: «*El jueves, día II de mayo, en el salón dorado de la Casa Lonja de Mar, se celebrará una solemne sesión extraordinaria, de la Real Academia Catalana de Bellas Artes de San Jorge para recibir al nuevo académico don Ángel Fábrega y Grau, canónigo de la S. I. catedral basilica de Barcelona. El doctor Fábrega, usando de la ingente documentación del archivo capitular que, en su momento ordenó, clasificó y depositó en las nuevas, modernas y modélicas instalaciones, encima del claustro de la catedral, ha escogido un tema a la vez singular y genérico sobre la seo barcelonesa. El núcleo de su discurso está constituido por una descripción de la vida ordinaria durante un día entero en la catedral, en 1580, es decir a finales del período renacentista. La relación de las actividades de los canónigos, beneficiados, capellanes, sacristanes, organistas, monaguillos, etc., es por demás interesante y sugestiva, pero esto no es lo único que contiene esta lección magistral que viene precedida y sucedida de rigurosos estudios sobre el edificio catedralicio, las obras en las naves, campanarios, relojes, campanas, coro y cripta así como de los obispos que hicieron posible la construcción gótica. De esta forma el discurso, pulcramente impreso en un volumen en cuarto de un centenar de páginas, que será distribuido entre los asistentes al acto, constituye un libro original y de insospechado contenido sobre la magna fábrica medieval que alberga, en el Monte Taber barcelonés, la vida intensa y fructífera de la catedral. El texto del libro se caracteriza por su extremado rigor científico e histórico puesto que todas las informaciones son de primera mano derivadas de documentos, muchísimos de los cuales eran inéditos, pertenecientes al archivo capitular. La Real Academia Catalana de Bellas Artes de San Jorge recibirá, pues, con orgullo y satisfacción, al nuevo numerario que formaliza su ingreso en la corporación con un discurso excepcional que será pieza para los trabajos que en el futuro realicen los investigadores de la cultura catalana de las edades gótica y renacentista. La solemne sesión, que será pública, tendrá lugar en el majestuoso Salón Dorado de la planta noble del no menos noble edificio de la Lonja de Mar, con asistencia de autoridades y representaciones académicas y universitarias, y dará comienzo a las siete de la tarde.»*

5. *Ibid.*, p. 85

6. Sota la trona de la catedral de Barcelona trobem Gaudí, segons afirmen els seus contemporanis, pregant i estant molt atent als sermons de la conventual: «*Gaudí visitava sovint la catedral –afirma Bassegoda–; especialment els diumenges assistia a l'ofici de les onze del matí i se situava al creuer, gairebé sota la trona, i recolzava l'espatlla en el banc de noguera de la porta reixada del cor. Seguia la funció religiosa amb el breviari i també els càntics dels canonges acompanyats de la música de l'orgue. Prestava molta atenció al contingut de l'homília. Gairebé sempre seguia la missa de genolls, sobre un mocador per no malmetre els pantalons i, en acabar l'ofici, sortia per la porta de Sant Iu o per la del claustre i en companyia d'algun amic o col·laborador: de vegades era l'escultor Vicenç Vilarrubias, i d'altres el Dr. Pere Santaló o els arquitectes Sugranyes o Bergós. Joan Bergós i Massó ha deixat una sèrie de frases recollides durant les passejades que feien amb l'arquitecte des de la catedral fina a l'extrem del moll del port. Dos episodis de gran importància són, en primer lloc, la processó de Corpus, a la qual ell assistí, i, en segon lloc, el seu mateix enterrament que passà per la catedral.*

L'enterrament de Gaudí va ser una manifestació multitudinària i la concurrència ser tal que, quan encara sortia gent de l'hospital, el cap de la comitèa arribava a la catedral. El ferretre de Gaudí va ser cobert amb el drap mortuori de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya, dissenyat el 1903 per Bonaventura Bassegoda i Amigó (1862-1940), gases que penjaven del taüt foren portades per diverses personalitats, com Lluís Serrabima, Vicenç de Moragas, Lluís Millet, Santiago Riba i els arquitectes Lluís Bonet i Garí, Puig Boada, Francesc Folguera Grassi i Josep E Ràfols i Fontanals. Els alumnes de l'escola d'arquitectura havien demanat de portar el ferretre durant tot el recorregut, però solament es va autoritzar que ho fessin a l'interior de la catedral. A la porta principal de la seu, estudiants prengueren el ferretre i el portaren a l'interior, on el capítol catedral resà respons. El temple estava il·luminat i l'orgue va acompanyar la cerimònia. El fotògraf Joaquim Brangulí va ser l'autor de la foto més divulgada de Gaudí. Els germans Brangulí foren uns reporters gràfics que al llarg de la primera meitat del segle XX crearen un arxiu de fotos d'actualitat de gran importància. Tenien l'arxiu i el laboratori al carrer de Ramiro de Maeztu, a prop del Parc Güell. Després de la mort recent del darrer Brangulí tot el seu arxiu ha passat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, al carrer de Consell de Cent i Villarroel. La famosa foto de Gaudí amb el ciri a la mà, calçat amb els característics «silencios» o sabatilles de pelfa i sola de goma, davant de la senyera del Cercle Artístic de Sant Lluc dibuixada per Alexandre de Riquer. Un dels cordonistes, vestit de jaqué, aguantant amb les dues mans el cordó de la senyera. Immediatament després de Gaudí, i al peu de l'escalinata del portal major de la catedral, obra d'Oriol Mestres, contra l'opinió de Gaudí que preferia el projecte endegat per Joan Martorell el 1882, es pot veure l'artesà i membre del Cercle de Sant Lluc, Francesc Llauredó i Gasol. Quedava només per determinar la data exacta de la fotografia. Evidentment es tractava d'un dijous de la primavera de 1924. Va ser concretament el dijous 19 de juny de 1924, festiuitat de Corpus Christi, en el curs de la processó, amb entrada i sortida de la Catedral Basílica, en el claustre de la qual l'ou com balla feia les delícies de grans i petits, un cop més.»